

Наталія Ошатна після смерті чоловіка всю любов дарувала доньці Ларисі. У часи безгрошів'я намагалась утримувати себе та її, як уміла. А коли Лара, тяжко перенівши травму зраженого кохання, завагітніла, вмовила не брати гріх на душу й зберегти дитину. Так народилася Надійка. Але Лариса, талановита музикантка, щодень проживає з почуттям безвиході, не знаходячи місця в житті. Надійка для неї — нагадування про той найчорніший день, коли всі мрії розбилися на друзки... Зрештою Лариса покидає рідний дім і їде за кордон, сподіваючись на щастя там. Надійка, яка все дитинство мріяла про мамину любов, залишається з бабусею — єдиною близькою людиною. Чи вдасться цим трьом змученим боєм жінкам все ж знайти порозуміння? Доля приготувала кожній непростий шлях.

bookclub.ua

ISBN 978-617-12-9287-1

9 786171 129287 1

ОКСАНА КІР'ЯН

І ГОЙДАЛКА ЗЛІТАЄ ЗНОВУ

ОКСАНА КІР'ЯН

І ГОЙДАЛКА
ЗЛІТАЄ ЗНОВУ

КСД

ОКСАНА КІР'ЯН

І ГОЙДАЛКА
ЗЛІТАЄ ЗНОВУ

Роман

ХАРКІВ **КСД**
2022.

УДК 821.161.2
К43

Жодну з частин цього видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Дизайнер обкладинки *Євген Вдовиченко*

ISBN 978-617-12-9287-1

- © Кір'ян О. А., 2021
- © Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2022
- © Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», художнє оформлення, 2022

Пролог

Наталя Олександрівна довго сиділа у кріслі біля вікна. А осінній листопадовий день такий куций — уже потроху в кімнаті й сутеніти почало. А разом з тим мороком і хвилювання непомітно підкрадається. Та де ж вони так довго ходять? Здається, години три проминуло, як пішли. Значить, є про що говорити. Але все одно вона тривожиться за них, переживає.

Наталя Олександрівна із зусиллям підвелася зі скрипучого крісла, підійшла до вікна, відхилила тихенько занавіску, подивилася у двір. Посеред їхнього двору під старими липами на новій, ще такій яскравій гойдалці високо злітала дівчинка. Вона і сміялась, і відчайдушно зойкала, коли гойдалка знову й знову підносила її аж до самісіньких віт дерев, яких вона за кожним разом намагалася то доторкнутися ногами, то навіть вхопити руками. Наталя Олександрівна, дивлячись на ту літаючу дівчинку, на її невигадливу гру, чогось розчулилась до сліз. Може, пригадалась їй маленька Ларочка, що теж колись захоплено верещала від високого льоту гойдалки? «Мамочко, ще, ще!» — просить Ларочка у її спогадах. Чи, може, Надійка, її рудоволосе сонечко? «Бабунечко,

вище розгойдай, вище!» — це вже Надієчка приєдналась. Чи, може, від власних, уже досить призабутих, дитячих спогадів так защеміло серце старої жінки?

Роки, роки... Їх уже так багато, що іноді навіть важкувато з-під їхньої товщі витягувати ті далекі спогади.

У дворі показалися дві стрункі жіночі постаті, що зайшли з вулиці. Це ж, напевне, її дівчатка? Вони, видно, про щось розмовляли, бо йшли неквапом, часто зупинялися, поверталися обличчям одна до одної, щоб краще бачити і чути. Наталя Олександрівна з напругою вдивлялася у їхні обличчя, намагаючись розгадати, чи спокійно вони говорять, чи не сваряться, не дай Боже? Бо очі вже підводять: далека картинка поволі запливала сутінками, тож їх вона чітко не бачила. Та, вочевидь, там текла спокійна бесіда, бо одна раптом засміялася, навіть руками закрилась, друга й собі підхопила той заразливий сміх. Тепер вони стоять і регочуться там від чогось, аж вихитуються. Наталя Олександрівна полегшено зітхнула, поспіхом відійшла від вікна, посунула на місце занавіску. Нехай їй не бачать, не нервують, що вона підглядає за ними.

Стара жінка важко сіла на диван, заплющила очі. Вона так втомилася, відчула одразу, в одну мить, ту напругу, що переслідувала її ось уже стільки років, та що там роки — десятиліття. І весь цей довгий час вона собі не дозволяла ані маленької слабінки, бо, як могла, стримувала удари долі. А нині... Втомилася, Талю, втомилася... Хоча тепер, видається, все вирівнюється, все змінюється на краще. На її очах! Як вона довго мріяла про це! Її дві любі дівчинки, може, нарешті порозуміються.

А вона...

А вона... з ярмарку... з ярмарку...

Частина I

Вона відчувала, що ім'я у неї не зовсім підходить для нинішнього часу. Її інколи, називаючи своє ймення, бачила приховане (або й не дуже) подивування співбесідника, ніби німе запитання: «І хто ж тебе так назвав?»

Її так назвала бабунечка, її люба бабунечка Натка: Надійкою! — «Що може бути краще від твого імені? — пояснювала їй бабуся Наталя Олександрівна, коли онука пожалілася, чого її таким старомодним іменем назвали. — Ти тільки послухай, як воно приємно звучить: Надія! А надія, моя Надієчко, — це ж завжди погляд у майбутнє і тільки на хороше, тільки на найкраще!»

Надійка вірила своїй любій бабунечці, повірила в її пояснення. Хоча ота надія на краще, бувало, й підводила, не завжди спрацьовувала. І в такі моменти розпачливої безнадії вона з гіркотою і посмішкою водночас про себе думала: вона — Надія без надії.

Їй завжди хотілося любові, обожнювання. Бо вона — «сирота недолюблена», — так тихенько, потай від онуки, казала бабуся Наталя Олександрівна своїм сивокосим подругам-дівчатам. А ті, сьорбаючи на кухні чай (трав'яний, звичайно, бо для здоров'я корисніший), скрушно

хитали головами, мовляв, розуміємо, Олександрівно, підтакували: це все сучасна молодь така, кругом одна розбещеність, он до чого дійшло — матері дітей своїх полишають. Останню фразу вимовляли дуже обережно, бо як-не-як ідеться про Ларису, доньку їхньої подружки, а це ж рідна дитина, їй все, може, коли й пробачиться. Мати Надійки проміняла свою дочку на благополучне заміжжя з іноземцем за кордоном, десь у Бельгії, здається. Бо теперішній чоловік не захотів ділити свою чарівну дружину-слов'янку ні з ким: ні з матір'ю, ні з дочкою. Правда, про дівчинку він так, мабуть, і не дізнався. Про дітей він говорив лише невизначено, гіпотетично, але так говорив, що його чарівна майбутня дружина вирішила не ризикувати і не засмучувати чутливу європейську душу правдою про свою позашлюбну пригоду, якій на той час уже виповнилося сім років.

Після від'їзду мами Надійка жила з бабусею. Про тата Надійки тут ніколи не говорили. На запитання малої, де тато і коли він приїде, Наталя Олександрівна неодмінно відповідала, що колись обов'язково все розповість Надійці, що тато зараз далеко, приїхати не може, їй треба лише набратись терпіння і чекати. Надійка слухняно набиралась терпіння і чекала, більше бабусю ні про що не питала, бо бачила, що її запитання дуже вже нервують Наталю Олександрівну. Чекати! Просто чекати і маму, і тата. Від мами інколи приходили листи, на які бабуся не відповідала, приходили повідомлення на посилки, які вона не забирала, потім ті посилки стали доправляти до них додому, але бабуся вперто від них відмовлялася: «Тут такі не проживають». Потім перестали йти листи та надсилатися гостинці. Де мама, що з нею — Надійка не знала. У їхньому домі цю людину вголос не згадували. Її немає,

немає у ЇХНЬОМУ житті. Але бабуся тільки зовні здавалась такою безсердечною і непохитною. Надійка часто чула, як вона плаче, як молиться вечорами у себе в кімнаті, як просить Божу Матір допомогти їй непуцящій дитині, вберегти, відгородити від усіляких негараздів, просить хоч іще разочок побачити ту, яка завдала їй стільки страждань. Онука розуміла, що бабуня живе з вірою в те, що одного прекрасного дня хтось постукає у двері — і це буде її мама. Вона обніме їх обох, заплаче і скаже, що нікуди ніколи більше не поїде, що вона безмежно любить їх, що їхня розлука — це була помилка, і в усьому винен клятий бельгієць, який обманув нещасну самотню жінку, спокусив європейським пряником. А далі заживуть вони утрьох довго і щасливо.

Надійка розуміла бабуся, бо така ж наївна і нездійсненна віра жила і в ній самій.

Маленька Надійка довго вважала, що вона не зовсім хороша для своєї красивої матусі: руденька, ніс і щоки всі у ластовинні, якась незугарна, ніби не її дочка. Ці останні слова Надійка почула колись від мами, коли та розмовляла з бабусяю на кухні, потай від неї. Ще вона почула тоді, як мама плакала, жалілась бабуні на своє понівечене життя, говорила, як вона шкодує про те, що не зробила колись аборт (що це таке, Надійка на той час іще не знала, мабуть, якась дуже важлива справа для її мами). Авжеж, мама гарна, найкраща, он скільки їй завжди квітів дарують після концерту якісь дядьки, яким вона тоді так усміхається, так мило з ними говорить, зовсім не так, як з Надійкою. Її мама тільки сварить або взагалі не розмовляє з нею. Зате у неї є милий ведмедик Томас, якого мама подарувала на п'ятий день народження, — улюблена її іграшка. Томас став для неї найкращим другом, якому можна довірити свої

маленькі таємниці, розказати щось тихесенько в пухнасте вушко. Він не ображався, коли Надійка нав'язувала йому на вуха кольорові стрічки — це вона так уявляла собі свою маленьку сестричку, з якою їй ніколи не було б сумно. А ще з Томасиком не так страшно засинати у своїй кімнатці. Пізніше ведмедик став найуважнішим її слухачем, коли вона читала йому свої улюблені віршики та казки. Томас — найкращий, бо його подарувала мама. І як же боляче не по-дитячому стало маленькій душі, коли Надійка випадково дізналася, що це зовсім не так, що цей «мамин» подарунок насправді купила бабуня, бо їй хотілося хоча б таким чином порадувати малу.

Якось мама прийшла додому втомлена, байдужа до всього. Сіла на диван відпочивати і побачила поряд замацьканого ведмедика.

— А цей задрипанець тут звідки? — крикнула роздратовано. — Мамо, я тебе прошу, не дозволяй Надійці бавитися казна-чим! На ньому стільки бруду! Викинь його, будь ласка!

На окрик прибігло перелякане дівча:

— Мамочко, прошу тебе, не треба викидати мого Томасика! Я так його люблю, він хороший! Ми з бабусею його вміємо! Будь ласка!

— Ні, Надієчко, ми не будемо вдома збирати всякий мотлох. Ти подивись, на що він схожий! Хіба ж це іграшка? Це якась стара ганчірка! Бабуня тобі купить іншого.

— Ні, не викидай, не викида-ай! Ти не розумієш! Він — хороший! Він потрібний мені!

Дитячі очі, повні сліз, дивляться на маму і розуміють, що ведмедика таки викинуть, її найкращого друга! І вже не слізьми наповнюються очі, а справжньою відчайдушною злістю:

— Мамо, як ти можеш, адже це твій подарунок!

— Що? Мій? Та я ніколи не купила б тобі таку потвору! Ведмедик летить у відро зі сміттям.

Наталя Олександрівна тоді чомусь не відважилась відвойовувати ведмедика, вона зачинилась у своїй кімнаті і не виходила, аж допоки мала не вклалася спати. Сльози і розпач душили Наталю Олександрівну. Вона боялася вийти зі своєї кімнати і побачити запитання у дитячих зарюмса-них оченятках: «Як же так, бабуню? То ти мене обманула? Говорила, що обманювати недобре, а сама? І чому мене не захистила? Не пожаліла? Ех ти ж, бабуню...»

Тож Надійка довго тихенько плакала у своїй кімнаті за улюбленою втраченою іграшкою, як за померлим. Уявляла свого нещасного ведмедика, якого вона більше ніколи-ніколи не побачить, не обніме, не поцілує; відчувала себе зрадницею, бо не змогла відстояти свого любого Томасика.

Та найбільше Надійку вразило те, що цей єдиний мамин подарунок виявився зовсім не маминим. Не вона вибирала іграшку, не вона купувала. Можливо, саме це відкриття трохи і пригнітило дитячий біль від першої значної втрати.

Але з того обману в житті маленької Надійки щось нібито надломилось, змінилося безповоротно. Звідкись з'явилася думка: «А може, мама мене не любить?» Вона повсякчас відчувала саме бабусину любов: Наталя Олександрівна, чим могла і як могла, балувала свою єдину онучечку, постійно говорила, яка вона гарненька, розумна і талановита дівчинка. Вранці бабуся приходила до її ліжечка і лагідно будила свою сонярочку-сонечко; обережно розчісувала та заплітала їй кіски; навчала застібати гудзики та зав'язувати такі неслухняні шнурки; читала казки і про принцес, і про звіряток; згодом показала

букви і навчила читати. Завжди бабуся була поряд: коли, бувало, наснитися страшний сон, то саме вона першою прибігала до переляканої Надійки; саме вона, бабуня, сиділа ночами, коли дівчинка хворіла і в неї довго трималась висока температура.

А мама... А мами ніби не було в цій квартирі, вона жила десь там, у собі, переймалась своїми глибинними переживаннями, упивалася стражданнями, високою тугою від свого понівеченого назавжди життя.

Коли Надійка чула, як скриплять кухонні двері, бо їх щільно зачиняють, то вже знала, що бабуся знову буде потайки говорити з мамою, і про неї теж, вмовляти більше уваги, якщо вже не любові, приділяти Надійці — «воно ж таке хороше дитя, воно ж не винувате, що у Ларочки не склалося особисте життя».

І справді, це вона вже чує не вперше:

— Ларочко, дитинонько моя, я ж бачу, як тобі важко, ти ж як струна натягнена, ось-ось порвешся. Не можна з таким серцем жити, та ще до кого — до своєї ж дитини. Вона ж не винувата. А в тебе все ще налагодиться, ось побачиш! Ти ж у мене така красива, така гарна...

— Ти ще скажи, така добра мати, — Ларисин голос переходить у шепіт, та Надійка з її музикальним слухом все одно почує: — Мамо, я не можу, не можу її любити.

Після цих маминих слів Надійка навшпиньки відходить віддверей і вихором мчить до себе у кімнату. Страшно чути таке. Від мами. А може, вона просто щось недочула? Ну буває ж так, що й музикальний слух підводить! Але все одно — подалі віддверей, бо ще страшніше почути більше.

А на кухні далі шепочуться, гадаючи, що цим задавленим звуком убережуть свою дитину від непотрібних слів.

— Мамо, ти знаєш, як мені тяжко її бачити кожного дня, розмовляти з нею. Вона ж весь час мені нагадує те, що я хочу вже давно забути, викреслити зі своєї пам'яті. А вона мені не дає, бо схожа на нього, як дві краплі води. А ти знаєш, як це важко — бачити у Наді оті знайомі риси, від яких я здригаюсь кожного разу. Бо я ж ненавиджу його, отож, мабуть, і її. Господи, чому все так вийшло? За що мені така «радість»? Інші он цілий вік вимолюють собі дітей, а мені вона не потрібна!

Наталя Олександрівна перелякано замахала руками, а тоді ще й навіщось затулила вуха:

— Не кажи так, Ларочко, — гріх великий. Вона ж дитина безневинна, змиристь, пересиль себе! Вона ж он яка золота дівчинка...

— Мамо, досить! Перестань! Пересилити? Змиритись? Та я тільки й те роблю, що змиряюсь та пересилюю себе. Ти подивись на мене: я ж ніби молода ще, а в мене таке відчуття, що я стара бабця, що все скінчилось, так і не розпочавшись...

Наталя Олександрівна знову скрушно захитала головою:

— Ларо, Ларо! Чого ж ти так грішиш? Чим ти нещасна? Ти убога, чи ти каліка, чи хвора? Наговорюєш на своє життя! Ти живеш не гірше за інших. Що в тебе скінчилось? Обпеклася один раз — тепер будеш обережніша, мудріша будеш. А як ти хотіла? Жити — і шисаків не набивати? Так не буває, доню. Та якби всі отак руки опускали? Не бачила ти ще смаленого вовка!

Лариса розпалювалася все дужче і дужче, давно з шепоту перейшла на повний голос, що раз у раз зривався ображено:

— Ой, мамо! Що мені до інших? Ти кажеш, не гірше? А для чого мені гірше? Я краще хочу! Я хочу жити, а не

гибіти отут! Ти бачила Ольгу Павленкову? Приїхала до матері недавно. Ти бачила, як вона зодягнена, на власній машині, столична краля! У ресторан запросила, так на ціни не дивилася — їй все одно, скільки там намальовано: чи десять, чи сто... Ая, коли я останнього разу з дівчатами на каву ходила?! Бо все ті гроші, бо їх треба он кому, бо скажуть же: лиха мати в тебе, Надієчко, не купує тобі нічого. А Ольга... А в неї тільки чоловік, дітей ще немає. Каже: «Я ще не нажилася, щоб дітей уже собі на шию саджати».

— Оля так сказала? Не може бути! — здивувалася Наталя Олександрівна.

— Чому це не може? Люди змінюються. А ти пам'ятаєш, яка вона в школу ходила? Як ти її весь час до нас на чай запрошувала, щоб хоч трохи підгодувати, та в портфель підклала то печиво, то цукерки? Бо тоді вона хіба така була? Ти знаєш, як вона зараз живе? Де вона буває? Та вона майже весь світ побачила, нічим її не подивуєш... Ая? Посередня піаністка в провінційній філармонії... Що я бачила, чим я перед нею похвалитися можу?

— Не зазирай, Ларочко, до чужого вікна, бо як вони там насправді живуть — тобі невідомо. То їхнє життя, а ти — ти живи своїм. І хвалитися перед кимось — так то останнє діло. Хоча ти у мене — молодець, бо освіту маєш, на конкурсах скільки виступаєш, граєш он як (вигадала ж таке — посередня піаністка!). А дитина у тебе яка! Це найкраще, що в тебе є! Ти ще цього не розумієш, Ларочко, яке це щастя — мати дитину, та ще таку, як у нас, зростити свою кровиночку, знати, що ти на світі не одна, що...

— Мамо, перестань!.. Я не можу цього чути. Які мої здобутки? Які? В мене сольні концерти? Конкурси? Авжеж, за конкурси мені дипломів надавали — он, дивись, пів

стіни обвішано, як не обвалиться, озолотилася! Мене запрошують за кордон? Смішно! Що ти говориш, мамо? Я граю в клубах по районних центрах — он куди мене запрошують! А дитина в радість, коли вона в любові народжена, у любові! А в мене? Господи, страшно сказати... А я... я тобі багато щастя принесла? — Лариса перейшла на крик, наостанок ще й чашку жбурнула на стіл так, що та заледве не тріснула. — Ти ж пригорщами п'єш таблетки, думаєш, я не знаю? А плачеш ночами чого — від щастя? Отака в тебе радість від своєї «кровиночки» на старості літ!

Наталя Олександрівна мовчки встала і пішла до дверей, уже майже в коридорі сказала:

— Звідки в тебе стільки жорстокості, Ларо? Де вона взялася? Я ж ніби тебе зовсім іншого навчала...

— Погано, значить, навчала! А тепер ти дивишся на мене, як на чужу, і дивуєшся: звідки воно таке взялося? Правда, мамо? Ти ж у нас така витончена, добросердечна — не те що я. Тільки твоя добросердечність нам якось у житті не дуже й помагає. Слухай, а може, мене в пологовому будинку підмінили, може, я зовсім і не твоя дочка? Га? — насмішкувато докинула Лариса.

Хряснули двері. Тиша. Така докірлива і шкребка. Гуде і дзеленчить тиша, хоч вуха затуляй від того неіснуючого звуку. І Ларисі стало так погано, немов її всі покинули, як колись у дитинстві, коли разом їхали відпочивати на море, — вона загубилась на вокзалі, а якась п'яна тітка «пожартувала»: «То тебе мамка кинула, нащо ти їй така здалася». Кругом люди, валізи й пакунки, біганина, шум! А вона, мала, стоїть зарюмсана, одна-однісінька. Що вона тоді відчула, ніколи не забуде. Страшно до розпуки їй стало, що мама її отут залишила, що вона тепер одна, покинута, нікому не потрібна. І яке щастя було потім

обійняти свою найкращу в світі маму, вдихнути її знайомий і такий рідний запах...

Тільки тепер мама не прибіжить, не обніме, не порятує, бо Лариса сама вибудувала похмурий мур між ними, який, здається, від часу не те що не розсипається, а ще більше виростає і міцніє. Взяла в руки ту нещасну кинуту чашку, стиснула її так, що тоненька порцеляна цього разу таки не витримала — тріснула. Лариса здивовано дивилася, як на білому тлі скатерки химерно вимальовується яскраво-червоний малюнок. А потім як тріпонуло її: вона ж болю не відчуває... не відчуває... Без відчуттів?.. Без душі вона?..

«Мамочко, на кого ж мене доля перетворила: на якусь чудовисько заздрісне та зле, дійшло до того, що я тебе навіть ображаю, просто так, бо в мене поганий настрій, а він у мене останнім часом завжди поганий, бо життя моє погане, таке тоскне. Мамочко, моя люба мама, а я ж тебе насправді люблю, люблю, більше від усіх. А ти ж у мене ще не стара — всього п'ятдесят сім — хіба це багато? А я тебе в «старості літ» уже відправила? Як же це так вийшло?.. А все через життя таке безрадісне! І все через неї, Надію. І в мамі тепер на першому місці не я, зовсім не я, а вона...»

Зимно якось. Її всю аж колотить. Може, чаю заварити? Там, у банці, здається, ще є рештки карпатського чаю, що їм тітка Леся, мамина подруга по колишній роботі в бібліотечі, кожного літа з відпустки привозить. Вона обіцяла, що від цього чаю нерви стають залізними, тривога відходить і взагалі в усьому організмі настає благодать. От чого-чого, а благодаті у собі Ларисі не завадило б. Хочеться чогось гарячого, пекуче-гарячого, бо холодно їй, холодно... Ніби з тією кров'ю вистудилося з неї майже все тепло.

Чого ж це вона? Треба кров зупинити, бо он уже стільки накапало. Маму покликати, щоб допомогла? Ні, не буде! Навіть зубами скрипнула зло — навіщо? Вона тепер за іншу переживає. А Лариса... сама. Вона тепер завжди сама... І зараз сама все зробить, без неї. Викинула понівечену чашку, промила руку, сяк-так замотала серветкою. Тільки тепер відчула, як засмикало місце порізу, запекло. Але той біль, на диво, почав її заспокоювати, ніби легше стало.

Чайник свистить, надривається. Вимкнула, дістала нову чашку. Відкрила банку з карпатськими травами, вдихнула — якийсь надмір запахів. Краще вже чорний. Вона звикла до монотонного чорного, а те духмяне карпатське розмаїття її чогось зовсім не приваблює. Взяла жменьку чорних маленьких джгутиків — придивилась. І як це вона раніше не помічала, що вони схожі на нотки? Схожі? А з цих видивляється навіть басовий ключ, а тут пауза... Береш собі з банки жменю нот, скільки хочеш, і заварюєш якусь музику: вранці — неквапливу прелюдію, в обід — можна і більш міцну поліфонію, а ввечері — щось таке легеньке, простеньку п'єску. Тільки в неї чомусь зараз не хоче звучати музика, не хоче навіть простенька п'єска. Поганий з неї композитор. Крупинки чаю поволі падають з долоні, викладаючи на столі якесь химерне мереживо. І думки такі ж хлипкі й незрозумілі — з чорного плетива, що тут же й розсипається...

Тихо. Так тихо, що краплі з напівзакритого крана падають і розбиваються об поверхню з таким відразливо голосним дзвоном, аж голова тріскається. Здається, в цій тиші навіть чути, як невагомі крупинки чаю лунко падають на стіл з долоні, дратують своїм фантомним звуком. Куди подітися від цієї тиші, від такого пронизливого холоду, від усепоглинаючої безвиході?..

Грати, грати!..

Щоб заглушити оту докірливу кричущу тишу, яка гуде в голові і забиває всі її розумні думки та резонні докази того, що вона — вона, Лариса — права, а зовсім не мати.

Добре, що у великій кімнаті нікого немає. Вона підняла кришку старенького піаніно. Тремтячі неслухняні руки від незрозумілого внутрішнього збурення чогось не змогли вдержати гладку кришку, і вона хряснула лунким докірливим звуком. Взяла наосліп кілька акордів. Дивно. Дядько Вітасик його ж зовсім недавно настроював, а вже звуки дзижчать урізнобіч. Мабуть, розсихається. Забула його водичкою напоїти. Відкрила нижню раму, подивилася: та ні, скляні банки стоять майже повні. То чого ж воно тоді так дзижчить? Дядько Вітасик говорив, що зараз таких добротних інструментів зовсім не роблять, а захочеш купити — відразу й не знайдеш, та й неспеціаліст ніколи не відрізнити, де тільки красива коробка, а де буде звучання, ніби в рояля. Тільки хорошому інструментові потрібен хороший майстер — це він так хвалив свою роботу.

Лариса благоговійно погладила матову поверхню свого інструмента, провела пальцями по вигадливому лабіринту дерев'яного малюнка. Скільки вже років він живе разом з нею, живе її життям, вбирає в себе світлі і радісні, печальні і повні туги, розпачливі, інколи, здавалося, до краю розповіді, які вона перекладала мовою музики. Це дороге піаніно. Воно зроблене на відомій фабриці десь там у Німеччині років сто тому, а його корпус склеєний з кількох видів рідкісної деревини, жовтуваті клавіші облицьовані слоновою кісткою. Але не тільки тому. Це дороге піаніно, бо перш за все — це пам'ять про татка.

Батько подарував цей інструмент Ларочці на Новий рік давно-давно — їй було всього чотири роки. А неза-

довго до того маленька Ларочка вперше побувала на справжньому концерті у філармонії. Це був вечір, присвячений черговій річниці Жовтня. Блискуче фоє, яскраве світло від безлічі люстр, натовп людей. Мама й тато такі веселі, красиво одягнені, з червоними гвоздиками. І Ларочка з ними у пишному бузковому платтячку, в руках — маленький червоний прапорець, який на початку було тримати так цікаво, а потім вона не знала, куди б його подіти, бо набридло вже носитися з ним. Тому цей прапорець вона тихесенько запхала за стілець у буфеті — так ніби десь загубила.

Мама й тато боялися, що дитина не витримає двогодинного концерту, не завжди навіть старшим цікавого. Але Ларочка напрочуд тихенько і слухняно себе поводи́ла. Спочатку Ларочці було й справді нудно, бо на сцені нічого цікавого для неї не відбувалося: там просто стояв здоровенний стіл, за який почали сідати люди. Серед них був і татко. І ці всі люди щось довго розказували, читали якісь папірці. Ларочка навіть кілька разів позіхнула, але, мабуть, іншим глядачам у залі все це подобалось, бо вони раз у раз плескали в долоні, та ще й як! Маленькій Ларочці теж сподобалось спочатку таке дійство, але скоро ця одноманітна гра набридла. До того ж і долоньки від того плескання розболілися, аж пекли. Та ще, правда, зацікавила її поява піонерів — це такі старші діти у червоних пілотках із китичками (вона знала, що це іспанські шапочки, бо мама якось читала їй книжку про таких дітей-піонерів) та з червоними галстуками, пов'язаними на білих сорочках. Ларочка аж шию витягувала, щоб роздивитися їх, коли вони зайшли до залу, несучи величезний червоний прапор, дуже лунко трубили в сурми та били в барабани. І так хлопчики-барабанщики завзято гамселили у свої

яскраві з блискучим обідням барабани, що їй теж закортіло взяти оті палички з барабольками на кінцях і з усіх сил побарабанити. Мабуть, це так весело! А потім ці діти-піонери голосно і красиво читали вірші. Правда, про що вони, Ларочка якось не дуже добирала, але це їй не важливо, — головне, що голосно. Потім татко повернувся на місце біля мами і Ларочки й розпочався власне концерт.

Поважно відкрилися важезні лаштунки, і її відразу ж заворожив здоровенний чорний рояль на сцені. На ньому контрастно виділялися білі клавіші, що чергувалися з чорними. До рояля почали підходити по черзі то якась тітка у довжелезному платті, то дядько у чудернацькому костюмі з дивним хвостом. Вони сідали до інструмента і чомусь так смішно піднімали руки, хвильку притримавши їх у повітрі, потім опускали на оті чорно-білі клавіші — і зал раптово затихав — і... і лилася музика з-під їхніх рук. Ці руки неабияк зачарували маленьку Ларочку: вони то шалено бігали, то вдаряли по клавішах так, що дівчинка аж здригалася, то завмирили і ледь доторкалися до них — тоді звучала лагідна, ніжна мелодія.

Цей концерт настільки вразив чотирирічну Ларочку, а найбільше — той лискучий чорний велетень — рояль, що вона вже потім вдома на величезній картонці з-під коробки від незвичайної ляльки, яка вміла ходити, фломастерами, як змогла, намалювала клавіші: чорна, потім біла, потім знову чорна, потім біла... І коли її «рояль» уже був готовий, посадила в кімнаті на стільці рядами ляльок, сама видерлася на стіл. Сіла на стопочку книжок, поклала собі на коліна картонку-«рояль», картинно підняла руки і почала «грати».

За таким музикуванням її і застав батько, що повернувся з роботи. Ларочці «гра» сподобалась, тим паче, що

татко почав аплодувати і вигукувати «Браво!». Вона встала на столі і церемонно розкланялась і таткові, і лялькам. Після цього «виступу» татко і подарував своїй улюблениці інструмента. Це було добротне стареньке німецьке піаніно.

Наталя Олександрівна сміялась: «Ой, Андрійку, у нас же ні в кого ні слуху, ні голосу». Але, мабуть, десь там, у нетрях генетичних складів, хтось таки залишив свій дар нащадкам, бо був добрим музикою. Що у Лари є хист, далі впевнилась і Наталя Олександрівна, яка була дуже вже скептично налаштована щодо доччиних здібностей. Маленька Ларочка годинами старанно вистукувала своїми ще неслухняними та крючкуватими пальчиками гами, простенькі вправи. А потім... найкраща учениця в музичній школі, найкраща і в музичному училищі, мріялося, що буде і в консерваторії як не найкращою, то однією з таких.

Та не склалося з консерваторією. Тепер ось у філармонії — ніби найкраща, а взяли на роботу не просто так, не за її ж заслуги, а тільки завдячуючи старим друзям батька. Спасибі, хоч так допомогли. А татко так хотів, щоб вона навчалася. Бо він теж бачив її хист, її наполегливість, упертість там, де треба. Він і піаніно їй вибрав найкраще, яке тільки можна було знайти у їхньому місті. Дядько Вітасик тоді передивився їх добрих два десятки. Вибрав «найперспективніше», на його думку. Казав, що ніколи ще не реставрував інструмента з таким задоволенням. Коштувало, правда, все це немало. Навіть довелося замовляти якусь оригінальну деталь через театр аж із Лейпцига. Зате який тільки красень з'явився у їхньому домі. А звук який чудовий!

Але зараз стареньке добротне піаніно чомусь підвело свою господиню — не хоче воно їй віддавати чисті звуки, воно теж зрадило, воно теж проти неї.

Рука ще ниє.

Нехай!.. Зірвала побурілу серветку.

Грати! Грати!..

Лариса взяла ноти, розкрила навмання сторінку першого ж нотника. Треба ж, її улюблений твір. Її колишній викладач у музучилищі, Варвара Тимофіївна Загурська, колись давно говорила, що вона надмірно драматизує думку цього твору, його треба виконувати більш позитивно. Лариса ніби наяву побачила, як Варвара Тимофіївна підняла з очей свої дивно елегантні окуляри з позолоченою оправою і строгим голосом говорить: «Більш позитивно, Ларо! Розумієш: по-зи-тив-но! Більше світла, повітря, сили і свободи, нарешті! А в тебе — страждання, темрява, безвихідь! Розумієш, Ларо?» Виголосивши все це, Варвара Тимофіївна неповторним жестом опускала окуляри на очі. А Лара намагалась у своєму виконанні відобразити і світло, і повітря та інші ефемерії, але окуляри піднімалися знову і знову — значить, страждання і безвихідь ніяк не покидали серенаду. Закінчувалось усе це тим, що Варвара Тимофіївна урочисто оголошувала, що Лариса бездарна, і відпускала стражденню свою улюблену ученицю із заняття.

Лариса сумно усміхнулася своїм спогадам. Було б добре послухати, що б сьогодні сказала Ларисин улюблений педагог про її виконання. Любима всіма Варвара Тимофіївна. Така екзальтована, творча, ні на кого не схожа, яка нікого і нічого не боялась. А ще — неймовірно красива жінка. Всі дівчатка захоплювалися її вмінням виглядати завжди на відмінно. Носили такі ж береттики, зав'язували хустинки, шарфики «а ля Варварочка».

Варвара Тимофіївна уміла бути переконливою і при цьому ніколи не підвищувала голос на своїх учнів. А як треба було кого насварити, то від її видозміненого та ще

й надмірно ввічливого голосу хотілося забігти кудись подалі. Учні її обожнювали. Про її педагогічний талант по місту ходили легенди, її методику вивчали молодші колеги й переймали досвід, її запрошували на різні конференції, і республіканські, і союзні... Та не вдержало її тут і оте легендарне вчительство. Покинула. Уже в немолодих літах наважилась так круто розвернути своє життя і податись у чужу країну, у невідомість, починати все спочатку.

Як вона тепер? Чи прижилася там на своїй землі обітованій? Чи займається улюбленою справою: навчає знову студентів? Чи, може, бігає по приватних уроках — перебивається випадковим заробітком, як і інші знайомі-репатріанти, що вирішили теж податися так далеко за манливим новим життям. Колишня колега Наталі Олександрівни з бібліотеки, Галя, нічим не примітна жіночка, вже навіть і не бальзаківського віку, у якої несподівано з'явилися дуже корисні закордонні родичі, на подив усім, теж раптово зірвалася з насидженого місця, що, як сама казала, «вже мохом обросло і болотом занесло». Все розпродала і — на зустріч із новою батьківщиною. Телефонує мамі регулярно на Новий рік, на день народження. Так завжди хвалиться, що ні про що не шкодує, бо все у неї добре, все прекрасно, навіть заміж вийшла. Дім — повна чаша.

Та якось здавленим голосом маму запитала, а чи зацвів бузок біля їхньої бібліотеки, а чи не зачахла пальма в актовому залі, яку вона сама колись саджала і плакала... Мама тоді щось довго говорила у трубку, плакала разом з нею. Лариса не розуміла: їй же добре, чого ж вона ще хоче? А Наталя Олександрівна тоді міцно обняла свою донечку і сказала, що Ларочка — ще маленька дівчинка і не розуміє багатьох речей, але те розуміння колись прийде із життєвим досвідом, бо душа у людини

росте разом з нею і плаче вона у юних роках не так і не за тим, що в дорослому віці.

Та Варвара Тимофіївна, мабуть, не така, як та мамина Галя, вона плакати від розквітлого бузку десь там, за тисячі кілометрів у покинутій країні, не буде. Та й син з нею. Вона не сама, їй легше, бо не на голе місце тоді приїхала, там уже був Марк. Уже влаштований на той час зі своєю доброю політехнічною освітою й інженерною практикою. І матір потім покликав. А її... Трусонула головою. Не буде вона згадувати знову те давнє. Давнє і все одно таке болюче. Болюче й досі.

* * *

Скільки вже років пройшло, а душа й досі порожня. Викорчувана, випалена пуста. Ніщо не змогло і ніяк не може заповнити оту, здається, бездонну порожнечу, яка з кожним роком, з кожним днем усе більшає і більшає, як старе безлісе урвище, що від часу осипається і від того тільки збільшується, бо немає йому стриму. Ніщо у ньому не проростає, не пускає своїх рятівних коренів. І в її душі давній біль аж ніяк чогось не тамується часом і нічим не заростає. Оті пекучі спомини раз у раз повертаються, потьмарюючи свідомість знову розбурханим давно пережитим болем.

Лариса тоді навчалась на останньому курсі училища. Сталося так, що її викладач зі спеціальності Варвара Тимофіївна під час ожеледі впала й вивихнула собі ногу. Заняття зі студентами перервалися. Але не для Ларочки. Як улюблена і талановита учениця, вона єдина ходила тепер на заняття до Варвари Тимофіївни додому. Закінчувалися ці заняття, як правило, довгим чаюванням із розмовами, хіба що крім тих випадків, коли Ларисі треба було бігти на пари в музучилище.

Ларисі так подобалися ці відвідини, бо Варвара Тимофіївна була не тільки її улюбленим викладачем, а ще й неймовірно цікавою людиною. Вдома її офіційності як і не було, дистанція між ученицею і вчителькою якщо не зникала, то значно скорочувалась. І взагалі, у домашній обстановці, у домашньому одязі Варвара Тимофіївна тільки віддалено нагадувала суворого і вимогливого викладача з училища. Розмовляти з нею — одне задоволення. На будь-яку житейську і не тільки ситуацію у Варвари Тимофіївни була завжди припасена ціла купа історій із життя, якими вона мистецьки жонглювала. Вона розповідала Ларисі всілякі придибенції зі свого студентського консерваторського часу у столиці: як вони давали концерти, як їздили агітбригадами виступати по сільських клубах, як їхню делегацію відправили навіть за кордон на студентський музичний фестиваль у Софії. Розповідала про зустрічі з відомими людьми... Хто з їхнього курсу став видатним музикантом, хто подався за кордон, хто навіть знімався у кіно. Лариса була в захваті, і від того ще більше обожнювала свою вчительку.

Вже знаючи, що Варварочка буде її пригощати, Лариса забігала до кулінарії, купувала там щось смачненьке. Методом спроб та помилок було виявлено, що обидві вони найбільше любляють заварні тістечка. Тож цьому витвору кондитерської майстерності й віддавалась перевага, інколи, на «безриб'ї», за виразом Варвари Тимофіївни, купувалось «шахове печиво», яке теж уминалось за милу душу.

Час занять пролітав дивовижно швидко для вчительки й учениці. Потім, коли ноти вже закривались, а з ними і кришка росяля, Ларочка бігла на кухню, вмикала чайник, розставляла на столі у вітальні «святкові» чашки

з якогось там дуже поважного заводу порцеляни, не менш знамениту цукорницю та принесені солодощі вже на скромнішій тарілці.

От і цього разу, як гримнула кришка втомленого інструмента, ніби такий собі оригінальний дзвінок з уроку, Лариса звично підхопилась, та Варвара Тимофіївна її зупинила:

— Сядь, Ларочко, відпочинь, чай нам зроблять і без нас.

— Без нас? А хто?

— А зараз дізнаєшся! Марку, Марку, а йди-но сюди.

Відчинились двері, й у вітальню зайшов усміхнений високий молодий чоловік, років двадцяти п'яти, з виразними темними очима, дуже схожий на брюнетку Варвару Тимофіївну.

Вона теж враз заусміхалась, аж засяяла:

— Це Марк, мій син. А це Ларочка — моя учениця, а ще просто — моя любима дівчинка. Марку, скажу тобі по секрету: колись вона буде світовою знаменитістю. А ти цього не слухай, Ларочко, бо зазнаєшся. А мій Марк — студент, приїхав лише сьогодні вранці, на канікули. Вчиться у столичному університеті. Майбутній інженер-фізик. Ось-ось і диплом захищати буде, — знов заусміхалась, очі аж заіскрилились від задоволення, що він, так довго очікуваний, тут, нарешті поряд.

— Мамочко, ну ти двома фразами видала відразу всю мою біографію. Тепер для Лариси я зовсім не цікава особа, бо вона все про мене вже знає.

Лариса знітилась. І сама собі здивувалась: вона зніяковіла у присутності молодого чоловіка і не знає, що йому відповісти! Раніше, коли батько був ще живий, до нього часто заходили гості, переважно з його роботи: і поважні чини літнього віку, і жвава та голосна молодь — люду в їхньому домі перебувало достатньо. Це зараз дім запустів:

колишні гості не приходили, а навіщо? Тоді ж Лариса завжди могла підтримати розмову, розважити їх, якщо тато у цю хвилину виявлявся дуже зайнятим. І це їй ніколи не обтяжувало. А тут раптом... щоки пашать, голос не слухається, а очі чогось не можуть дивитися в його, такі манливі. Марк заворожив її з першої ж хвилини. Який він гарний, не схожий ні на кого!

У школі вона ніколи не підтримувала ніяких стосунків із хлопцями-однокурсниками — вони їй видавалися нецікавими і ніби значно молодшими за себе. В училищі — така ж сама картина, тим паче хлопці-однокурсники там становили переважну меншість, тож і вибір був скромний. А можливо, дивлячись на батька і матір, на їхні теплі стосунки, вона підсвідомо вже вибудувала собі модель своїх майбутніх взаємин із чоловіком, який має бути обов'язково старшим, як і тато від мами. Бо їй хотілося, щоб той, майбутній чоловік з її потаємних мрій, так само як і татко, оберігав її від суєтного та непотрібного в житті, захищав від усіляких негараздів, щоб вона так само, як і мама, не знала ніяких проблем і злигоднів... Та когось схожого хоча б чимось на татка вона ще не зустрічала.

А те, що Марк набагато старший, дуже помітно. Напевне, у житті вже обізнаний, та це й не дивно, адже вже скільки часу він живе самостійно і досить далеко. Варвара Тимофіївна говорила, що Марк умудрявся підробляти з самого першого курсу та й кожні літні канікули проводив у студентських будзагонах, одного разу навіть у геологічну експедицію до Карелії умудрився потрапити. І виходило так, що не вона йому надсилала гроші для прожиття, а навпаки — син-студент допомагав матері.

Марк швидко заварив чай, собі — міцну чорну каву. Так само швидко на столі з'явився чайний сервіз, вазочки

з печивом. Не дав «любим дамам» навіть ложки принести з кухні. Метушився і наводив лад на столі сам.

За чаюванням було чути жваві голоси Марка та Варвари Тимофіївни. Вони жартували, сміялися раз у раз. А Лариса ж навпаки все ніяковіла та відмовчувалася. Вона тільки іноді крадькома подивлялася на Марка. Він подобався їй все більше і більше. Які у нього незвичайні очі, глибокі-глибокі, майже чорні, ніс із ледь примітною горбинкою, а голос! Голос — низький, оксамитовий. Лариса не могла наслухатися тих обертонів. А як він вільно себе поводить! Мабуть, звук до захоплених дівчачих поглядів.

Марк, звісно ж, попросив її зіграти на роялі:

— Тільки грай щось доступне для мого розуміння — простого смертного. Бо ти не дивись на те, що моя маман — заслужений е-е... хто ти там у нас в училищі, яке в тебе звання, бо я забув? Коротше, до музики я нездатний. Нездара — так колись сказала моя люба матінка...

— Марку, що ти таке говориш? Як би я могла сказати про тебе таке?

— Люби, Боже, правду. Було, було. Сказала колись спересердя, коли намагалася зробити з мене Гілельса. А не вийшло!

— От іще, Марк згадав таке. Але це правда: мій син, на жаль, зовсім не музикальний. Марк наш у свого тата вдався — тому слон на вухо, а Маркові, може, й два слони відразу наступили. Та доволі балачок! Ларочко, грай, моя дитино! Зроби нам ласку.

Лариса підійшла до рояля, відчула, що вся тремтить. І ноги підкошуються, а руки, що перед цим тримали гарячу чашку, стали враз чогось холодними. Це він... Він її бентежить. А їй же відчайдушно хочеться сподобатись

йому в тій музиці, зіграти йому так, щоб він відчув: вона теж незвичайна, вона талановита, вона не така, як усі! Хочеться приворожити його саме своїм відображенням звуків. А він почує цей поклик і зуміє віднайти оте її не-підробне через музику. Чомусь Лариса була переконана в тому, що Марк здатен оцінити її гру, навіть незважаючи на давніші злочини двох слонів.

Гортала поволі ноти, подовгу розглядаючи чи не кожную сторінку. Зупинилась на ноктюрні Шопена. Руки досі не розігрались. Дивно. На шкільних академках, а згодом і на екзаменах в училищі вона ніколи не тремтіла, як інші легкодухи. Вона завжди вміла опановувати себе: впевнено виходила на сцену, зручно сідала на стілець, помах рук — і... ніби потрапляла у якийсь інший, ніби із задзеркалля, світ, де тільки вона і злагоджені звуки, що народжуються з-під її пальців. Отямлювалася вже тоді, коли чула оплески.

А зараз — що це таке? Та з першими акордами поволі опанувала себе, її рисунок твору ставав усе впевненішим, глибшим, емоційнішим.

Після останніх згасаючих звуків Марк підхопився, підійшов до неї:

— Ви чудово грали! Ви талановита дівчина! І красива, — пошепки додав він.

— Дякую. А чого ж на «ви»? Ми ж, здається, на «ти»? — так само пошепки запитала Лариса, і обоє щиро від цього засміялись.

— То я від хвилювання і глибокої поваги до вашого таланту перейшов на «ви», — уже звичним голосом промовив Марк. — Мамо, ти не дурно їси свій хліб, і оте звання заслуженого... е-е (кого там?) тобі дали не випадково.

— От Марк! Завжди він вдає, ніби не пам'ятає заслуг своєї матері... Жартівник!

Вони тоді ще довго пили чай, їли столичний уславлений торт, привезений дбайливим Марком. Лариса навіть (із благословення Варвари Тимофіївни) пропустила ненависну теорію музики. Було вже пізно, і Марк пішов проводити Ларису.

Зимове споночіле місто приготувало їм справжню казку: кружляв лапятий лагідний сніжок, так красиво пританцьовуючи біля ліхтарів, легкий морозець музикально порипував під ногами. Все ніби як і завжди, бачена вже скільки разів знайома картина, а Ларисі місто здавалося незвично, навіть по-святковому, ошатним, що ніяк не хотіло відпускати її від себе до теплого дому. Чи, може, це магія цього хлопця? Вони розмовляли й розмовляли, про будь-які речі, незвичні й буденні. Їй було цікаво все, про що він говорив. Чути його голос — таке задоволення!

У розмові Марк випадково доторкнувся її руки. Ларису немов струмом пронизало, стало так добре, так солодко від цього простого, ніби дружнього жесту. Захотілося сховати свої уже промерзлі руки у його великих долонях. Але вона ніколи не дозволила б собі наважитися на таке зухвальство — не годиться дівчині робити перший крок.

Довго підіймалася сходами свого будинку, усміхалася сама собі, не хотілося йти додому, ділитися ні з ким не хотілося отим потаємним, що трапилося сьогодні з нею, хоча у неї ж, мабуть, на обличчі зараз усе написано величезними сяйливими буквами. Вона подумала: те, що сталося з нею, — її сокровенна таємниця, яку потрібно зберегти, втаїти від усіх, щоб не зурочив хто навмисно чи мимоволі, щоб не розпалася вона від необережного слова. І поки навіть мамі не буде нічого розказувати. Звісно, що колись її розповідь про Марка, але не сьогодні.

А нині...

А нині Ларисі хотілося побути наодинці з собою, зі своїми такими плутаними думками, і згадати все: його глибокі очі, високу фігуру, міцні руки, його неперевершену жартівливу манеру говорити. І отой жаркий доктор... Хочеться згадувати знову й знову...

Наступного дня Лариса ледве досиділа до кінця занять. В одну мить злетіла сходами вниз, насилу відкараскалась від Алли Федорець, їхнього комсорга, що піймала її у вестибюлі уже майже на виході й намагалась достукатись до комсомольської свідомості Лариси, щоб дати їй якесь доручення. Захекана, вибігла з училища, бо мала надію, що Марк уже чекає її на подвір'ї: він учора все випитував, коли закінчуються її муки в музучилищі, але... Там ніхто її не чекав.

Вдома сиділа, нікуди не виходячи, все чатувала біля телефона. Сподівалася, що зараз задзеленчить отой зелений монстр на тумбі у передпокої. А він мов зацікавився — жодного дзвінка. Хотілося розтрошити його за таку нахабну мовчанку. І раз у раз піднімала трубку — перевіряла, а чи є там гудок, бо, може, зв'язку немає? Марк не питав у неї номера телефону — це правда, але ж так просто його можна було б дізнатися у Варвари Тимофіївни. Якби тільки він захотів. Якби тільки йому це було потрібно!

Секундочки, хвилинки, години плинуть, крутяться, граються, насміхаючись, тануть, щезають безслідно. З ними разом тане і маленька надія: а може ж, ось зараз, ще трошечки. І знову отой вир секунд, хвилин, годин. А далі залишається тільки холодне розчарування.

Він не подзвонив.

Лариса рознервувалася, їй нічого не хотілося, крім одного, — щоб повторилася ота дивна прогулянка по

місту холодним зимовим вечором і... отой доторк, який вона й зараз відчуває, і від цієї згадки завмирає душа.

Так само пройшов ще один день — у напруженому марному чеканні. Наступного дня Лариса мала йти до Варвари Тимофіївни на чергове заняття, до якого вона, мабуть, уперше за своє навчання не підготувалася. Напередодні чесно розгортала ноти, вдивлялася у непідвладні їй нині нотні комбінації, які побачила ніби тільки зараз, і не розуміла, що це вона таке робить? Музика, чи не вперше, стала для неї такою далекою.

На заняття до Варвари Тимофіївни не йшла, а летіла. Лариса сподівалася, що знову там побачить Марка, знову вони разом чаюватимуть, будуть мило розмовляти, а потім він, як і тоді, піде її проводити, і та зимова казка повториться ще. Фантазії в юній голові росли без упину. Лариса й сама не зогледілася, як уже стояла під дверима вчительки.

Та Марка цього разу не було. Варвара Тимофіївна подивувалась Ларисиній нехарактерно сумбурній грі, трохи побурчала, трохи усовістила, трохи насварила. Якби таке неподобство сталося раніше, то Лариса, як сумлінна учениця, провалилася б крізь землю від сорому, та й ніколи не дозволила б собі недбалого ставлення до музики, а особливо до Варвари Тимофіївни.

Проте сьогодні Ларисі було все байдуже — їй нестерпно хотілося тільки одного — побачити Марка. Та спитати Варварочку про сина вона соромилась. Але Варвара Тимофіївна не сьогодні народилася, вона запримітила, як Лариса раз у раз позирає на двері, немовби когось виглядає, відповідає не в лад, не щебече, як завжди.

— А Марк, уяви собі, все розважається, все відпочиває від навчання. Пішов до своїх колишніх шкільних друзів — скучив. У них такий дружний клас був! О, то ще

Зміст

<i>Пролог</i>	5
<i>Частина I</i>	7
<i>Частина II</i>	237
<i>Частина III</i>	343

Літературно-художнє видання

КІР'ЯН Оксана
І гойдалка злітає знову
Роман

В авторській редакції

Головний редактор *С. І. Мозгова*
Відповідальний за випуск *О. В. Приходченко*
Художній редактор *Ю. О. Дзекунова*
Технічний редактор *В. Г. Євлахов*
Коректор *Р. С. Маринич*

Підписано до друку 09.11.2021. Формат 84x108/32.
Друк офсетний. Гарнітура «Literaturnaya». Ум. друк. арк. 21.
Наклад 3500 пр. Зам. № .

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
Св. № ДК65 від 26.05.2000
61001, м. Харків, вул. Б. Хмельницького, буд. 24
E-mail: cop@bookclub.ua

Віддруковано згідно з наданим оригінал-макетом
у друкарні «Фактор-Друк»
61030, Україна, м. Харків, вул. Саратовська, 51,
тел.: +38 (057) 717 53 55

 FactorDruk
#WITHTHEHOUSE

- за телефонами довідкової служби
(050) 113-93-93 (МТС); (093)170-03-93 (life);
(067) 332-93-93 (Київстар); (057) 783-88-88
 - на сайті Клубу: bookclub.ua
 - у мережі фірмових магазинів
див. адреси на сайті Клубу або за QR-кодом
- Надсилається безплатний каталог**

**Для гуртових
клієнтів**

Харків

тел./факс +38(057)703-44-57
e-mail: trade@ksd.ua

Запрошуємо до співпраці авторів
e-mail: publish@ksd.ua

Кір'ян О.

К43 І гойдалка злітає знову : роман / Оксана Кір'ян. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2022. — 400 с.

ISBN 978-617-12-9287-1

Наталія Ошатна після смерті чоловіка всю любов дарувала доньці Ларисі. У часи безгрошів'я намагалась утримувати себе та її, як уміла. А коли Лара, тяжко переніши травму зрадженого кохання, завагітніла, вмовила не брати гріх на душу й зберегти дитину. Так народилася Надійка. Але Лариса, талановита музикантка, щодень проживає з почуттям безвиході, не знаходячи місця в житті. Надійка для неї — нагадування про той найчорніший день, коли всі мрії розбилися на друзки... Зрештою Лариса покидає рідний дім і їде за кордон, сподіваючись на щастя там. Надійка, яка все дитинство мріяла про мамину любов, залишається з бабусяю — єдиною близькою людиною. Чи вдасться цим трьом змученим болем жінкам все ж знайти порозуміння? Доля приготувала кожній непростий шлях.

УДК 821.161.2

Люба незчулася, як стала самотньою літньою жінкою в розкішній квартирі. Колись — показна донька генерала, розумна та цілеспрямована, вона бачила весь світ біля своїх ніг. А тепер — пуста. Одного дня, прибираючи у старій батьківській квартирі, Люба знаходить лист-покаання, який написала мати Галина до своєї молодшої сестри Василюни. Ця сповідь перевертає все життя жінки, як багато років тому перевернулася доля тітки Василюни. Виявляється, Любина мати вкрала життя сестри заради власного щастя...